

Stockholm den 13 maj 2025

Justitiedepartementet

ju.remissvar@regeringskansliet.se

ju.da@regeringskansliet.se

Översänds endast per e-post

Remissyttrande över Domstolsverkets promemoria En effektivare tvistemålshandläggning – dnr Ju2025/00343

1 SAMMANFATTNING

1.1 Centrum för rättvisa är en ideell och oberoende stiftelse med uppdrag att värna skyddet för enskildas grundläggande fri- och rättigheter genom rättsprocesser, utbildning och opinionsbildning. Centrum för rättvisa har som remissinstans inbjudits att lämna synpunkter på rubricerad promemoria.

1.2 Centrum för rättvisa har sammanfattningsvis följande synpunkter på de bedömningar och förslag som läggs fram i promemorian:

- (i) Centrum för rättvisa *delar inte* bedömningen att förslagen i promemorian ska begränsas till vad som beskrivs som ”substansmål”. Förslagen är sådana att de bör kunna tillämpas även i de enklare målen.
- (ii) Förslaget om att en tidsplan ska upprättas skyndsamt efter att rätten har tagit emot svaromålet *tillstyrks*. Centrum för

rättvisa föreslår dock att det införs en ny bestämmelse i rättegångsbalken om tidsplaner som också tydliggör vad en sådan tidsplan bör innehålla.

- (iii) Förslaget om en ny tredskodomssanktion *varken tillstyrks eller avstyrks*. Centrum för rättvisas uppfattning är emellertid att kravet på särskilda skäl för att få använda den innebär att tillämpningsområdet kommer bli mycket begränsat.
- (iv) Bedömningen att arbetet med sammanställningar ska stramas upp genom att de endast ska innehålla det väsentliga i målet *delas*. En sammanställning bör emellertid som regel upprättas före den muntliga förberedelsen.
- (v) Förslaget att parterna som huvudregel ska ansvara för att egna åberopade förhörspersoner inställer sig *avstyrks*, eftersom det inte i tillräcklig utsträckning beaktar om förhörspersonen kan antas vara lojal med åberopande part eller inte.

2 FÖRSLAGEN AVSER SUBSTANSMÅLEN (AVSNITT 7.1)

- 2.1 I promemorian föreslås som utgångspunkt att domstolarna ska sortera tvistemålen i enklare tvistemål och substansmål för att åstadkomma en ändamålsenlig fördelning av resurserna för tvistemålshandläggning. De förslag som läggs fram i promemorian för att effektivisera tvistemålshandläggningen är främst avsedda att gälla substansmålen. Förslagen om en ny tredskodomssanktion och parternas ansvar för vissa förhörspersoner anges dock gälla även de enklare målen (s. 27).

- 2.2 Centrum för rättvisa instämmer i bedömningen att det är viktigt att domstolarna sorterar tvistemålen på ett sådant sätt att resurserna används på ett ändamålsenligt sätt. En uppdelning av mål i enkla mål och substansmål kan vara ett sätt för att åstadkomma detta. Centrum för rättvisa ställer sig dock tveksamt till att lägga en sådan uppdelning till grund för att avgränsa tillämpningsområdet för de förslag som läggs fram i promemorian. Centrum för rättvisas uppfattning är att förslagen är sådana att de bör kunna tillämpas även i de enklare målen.

3 RÄTTEGÅNGSBALKEN ÄR I STORA DELAR ÄNDAMÅLSENLIG (AVSNITT 7.2 OCH 7.6)

- 3.1 Centrum för rättvisa instämmer i bedömningen att rättegångsbalkens regler om handläggning av dispositiva tvistemål, inklusive de om rättegångskostnader, är ändamålsenliga men behöver tillämpas i större utsträckning för att främja en effektivare handläggning.
- 3.2 Centrum för rättvisa ser positivt på att tingsrätter och hovrätter bildar nätverk samt anordnar seminarier och utbildningar för att åstadkomma en bättre och mer enhetlig tillämpning av befintliga regler.
- 3.3 Det ovan sagda, om ändamålsenligheten av rättegångsbalkens regler, gäller den typ av mål som Centrum för rättvisa typiskt sett driver. Där är rättsfrågorna ofta i förgrunden, medan antalet omständigheter är relativt begränsat och därmed är också bevisningen förhållandevis begränsad. I mer komplexa kommersiella tvistemål bedömer emellertid Centrum för rättvisa att reformbehovet är större än vad arbetsgruppen identifierat. För

mycket stora mål är det svårt att uppnå erforderlig effektivitet och förutsebarhet endast genom förbättrad tillämpning av existerande regler.

- 3.4 Den befintliga processordningens fokus på muntlighet och muntlig bevisning gör vissa typer av mål oprocessbara; målen hamnar därför regelmässigt i skiljeförfarande även i sådana fall där parterna hellre hade haft tillgång till effektiv offentlig tvistlösning. Det svenska sättet att arbeta med separata (och ofta diffusa och sena) bevisuppgifter – som oss veterligen saknar motsvarighet i andra rättsordningar, inklusive i våra nordiska grannländer – bidrar till otydlighet och fördröjning. För att se över handläggningen av denna typ av mål rekommenderar Centrum för rättvisa att en större översyn görs. Ytterligare utblick bör härmed göras till andra rättsordningar och metoder som framgångsrikt utvecklats inom internationella skiljeförfaranden.

4 UTGÅNGSPUNKTER FÖR EN REFORMERAD TVISTEMÅLSPROCESS (AVSNITT 7.3 OCH 7.9)

- 4.1 Centrum för rättvisa delar arbetsgruppens uppfattning att handläggningen av tvistemål i regel tar för lång tid. De tvistemål som Centrum för rättvisa driver, och som sällan innehåller särskilt mycket bevisning, har som regel en handläggningstid per instans som överstiger den tumregel om ett år som framgår av Europadomstolens praxis gällande rätten till prövning inom skälig tid enligt artikel 6.1 Europakonventionen (se *Hutchison Reid v. the United Kingdom* no. 50272/99, § 79, ECHR 2003-IV och SOU 2010:29 s. 256 med vidare hänvisningar).

- 4.2 Trots att inblandade parter följer av domstolen angivna tidsfrister blir den totala handläggningstiden mycket lång. Centrum för rättvisas erfarenhet är att den långa handläggningstiden inte beror på att parterna inte aktivt driver målen framåt. Däremot förekommer problem med att mål blir liggande utan handläggningsåtgärder under längre tid och att oklarheter inte utreds tidigt i processen. Centrum för rättvisa instämmer därför i bedömningen att domare ska vara mer aktiva under handläggningen och framförallt i processens inledande skede.
- 4.3 Att domare bör vara mer aktiva i handläggningen för att exempelvis kunna sätta en målanpassad tidsplan och utfärda riktade förelägganden för att utreda oklarheter ser Centrum för rättvisa som den viktigaste utgångspunkten för att kunna få till stånd en effektivare tvistemålshandläggning. Företrädesvis tilldelas målet en domare som blir ansvarig för såväl förberedelsen som avgörandet, så snart det har kommit in till domstolen. Det skapar goda förutsättningar för domarengagemang. Att fler personer inte behöver sätta sig i målet vid olika stadier av handläggningen måste också kunna leda till effektivitetsvinster. Att en sådan ordning möjliggörs är i stort en organisatorisk fråga. Som arbetsgruppen anger medför förslaget om tidigare domarinblandning att tingsrätter med beredningsorganisationer kan behöva se över sina handläggningsrutiner (s. 44).
- 4.4 Det är också bra om tyngdpunkten i processen tidigareläggs och detta bör, som arbetsgruppen också kommit fram till, bli en följd av tidigare domarinblandning. För att möjliggöra en avslutad förberedelse vid den muntliga förberedelsen bör även formerna

för detta sammanträde i så stor utsträckning som möjligt harmonieras.

4.5 Centrum för rättvisas erfarenhet är att det beroende på domstol och ordförande föreligger stora skillnader i det praktiska förfarandet vid den muntliga förberedelsen. Det kan till exempel hända att domaren själv har omformulerat parternas talan i en sammanställning som presenteras för dem först på själva sammanträdet. Sammanställningen kanske sedan ligger till grund för en utfrågning, där ombuden vid sittande bord avkrävs detaljerade svar på rättens frågor. På andra sidan av spektret förekommer det domare som inte är tillräckligt inlästa på målet med följderna att sammanträdet syfte inte uppnås.

4.6 Att sammanträdet innehåll och genomförande varierar kan skapa oförutsebarhet och göra tvistemålshandläggningen mindre ändamålsenlig. I värsta fall kan det innebära att parts möjlighet att tillvarata sin rätt påverkas negativt. Det vore därför bra om det genom utarbetande av riktlinjer eller rekommendationer bildas en mer enhetlig uppfattning om hur dessa ska gå till. De nätverk som föreslås skapas för att anordna seminarier och utbildningar kan vara en utmärkt plattform för detta.

5 EN TIDSPLAN SKA UPPRÄTTAS I ETT TIDIGT SKEDE I PROCESSEN (AVSNITT 7.4)

5.1 Centrum för rättvisas uppfattning är att tidsplanen är ett mycket viktigt verktyg för att säkerställa en effektiv och ändamålsenlig handläggning, men att det finns förbättringspotential i hur den används. Centrum för rättvisa ställer sig därför positivt till och tillstyrker förslaget att en tidsplan ska upprättas skyndsamt efter

att ett svaromål har inkommit, som huvudregel inom två veckor, och att en sådan tidsplan ska upprättas i fler tvistemål än enligt nuvarande ordning.

- 5.2 Frågan är dock om tidsplanen inte bör lyftas fram tydligare i rättegångsbalken än vad som nu är fallet för att markera dess betydelse för handläggningen. I promemorian anges att en tidsplan normalt bör innehålla nödvändiga förelägganden till en part att tydliggöra eller utveckla någon del av talan, ange bevisuppgift och bevistema, skicka in skriftliga bevis som åberopas samt en tid för muntlig förberedelse. Vidare anges att en tidsplan kan innehålla tid för domstolens beredning och beslut i processuella frågor samt preliminär tidpunkt för huvudförhandling eller avgörande på handlingarna (se s. 32 f.). Samtidigt anförs i promemorian att det inte är lämpligt att i rättegångsbalken ange vad en tidsplan ska innehålla, eftersom det alltid måste anpassas efter målets karaktär (s. 32).
- 5.3 Centrum för rättvisas uppfattning är att tidsplaner många gånger inte innehåller mer än ett antal datum för skriftväxling och datum för när förberedelsen ska anses avslutad. För att säkerställa att tidsplaner används i större utsträckning och att de får ett ändamålsenligt innehåll bör det därför övervägas att markera tidsplanens betydelse i rättegångsbalken genom att införa en särskild bestämmelse om detta i 42 kap. rättegångsbalken, som också anger vad en tidsplan normalt bör innehålla.
- 5.4 En sådan bestämmelse skulle till exempel kunna utformas på följande sätt (kursiverad text markerar skillnad i förhållande till föreslagen lydelse av 42 kap. 6 § fjärde och femte styckena rättegångsbalken):

”Rätten ska upprätta *och hålla en uppdaterad* tidsplan för målets handläggning, om det inte på grund av målets beskaffenhet eller av något annat särskilt skäl är uppenbart obehövligt. Parterna ska fortlöpande kontrollera att tidsplanen kan hållas såvitt gäller dem och deras bevisning. Om en part bedömer att tidsplanen inte kan hållas, ska detta genast anmälas till rätten. Om rätten bedömer att tidsplanen inte kan hållas, ska parterna underrättas om detta.

I mål där förlikning om saken är tillåten ska tidsplanen skyndsamt upprättas efter att rätten tagit emot svaromålet.

Tidsplanen ska om det inte är obehövligt innehålla

- 1. förelägganden till part för att klarlägga vad som anges i 6 § andra stycket,*
- 2. tidpunkt för domstolens handläggning av processuella frågor,*
- 3. tidpunkt för domstolens utkast på sammanställning enligt 16 §,*
- 4. tidpunkt för den muntliga förberedelsen,*
- 5. tidpunkt för samlad och slutlig bevisuppgift,*
- 6. tidpunkt när förberedelsen ska anses avslutad enligt 15 a §, samt*
- 7. tidpunkt för målets avgörande.”*

6 EN NY TREDSKODOMSSANKTION (AVSNITT 7.5)

- 6.1 Centrum för rättvisa har inget att invända mot förslaget om att en domstol ska få utfärda föreläggande gentemot part att inkomma

med svar vid äventyr om tredskodom. Det finns emellertid risk för att kravet på särskilda skäl innebär att den i praktiken mycket sällan kommer kunna användas.

7 SAMMANSTÄLLNINGAR (AVSNITT 7.7)

- 7.1 Centrum för rättvisa instämmer i bedömningen att arbetet med sammanställningar ska stramas upp på så sätt att sammanställningarna endast ska innehålla det väsentliga i målet.
- 7.2 Två utgångspunkter för en reformerad tvistemålsprocess är att processens tyngdpunkt ska ligga tidigare än enligt nuvarande ordning och att domare ska vara mer aktiva i processens inledande skede (se avsnitt 7.3 i remitterad promemoria samt avsnitt 5 ovan). Mot bakgrund av dessa utgångspunkter är Centrum för rättvisa av uppfattningen att sammanställningen som regel ska upprättas före den muntliga förberedelsen.
- 7.3 Att sammanställningen ska upprättas före den muntliga förberedelsen blir ett incitament för domaren att läsa in sig på målet i ett tidigare skede och ett redskap för att identifiera och utreda eventuella oklarheter redan före sammanträdet. På så sätt ökar också möjligheterna för att förberedelsen ska kunna avslutas vid den muntliga förberedelsen.
- 7.4 Arbetsgruppens bedömning att det som regel är lämpligt att sammanställningen upprättas efter den muntliga förberedelsen motiveras främst av att en stor del av tvistemålen avgörs genom förlikning vid den muntliga förberedelsen. En sammanställning kan dock i många fall möjliggöra fruktbara förlikningsdiskussioner. Fördelarna med att upprätta en

sammanställning redan före den muntliga förberedelsen måste alltså överväga den arbetsinsats som upprättandet kräver. Särskilt mot bakgrund av att sammanställningarna framöver föreslås endast innehålla det mest väsentliga i målet.

8 PARTER SKA ANSVARA FÖR ATT ÅBEROPADE VITTNEN OCH PARTSSAKKUNNIGA INSTÄLLER SIG (AVSNITT 7.8)

- 8.1 Förslaget att parterna som huvudregel ska ansvara för att egna åberopade förhörspersoner inställer sig avstyrks, eftersom förslaget inte i tillräcklig omfattning beaktar om förhörspersonerna kan antas vara lojala med åberopande part eller inte. En part kan lida betydande rättsförluster av att inte få åberopa en förhörsperson som inte inställer sig vid en förhandling och som parten inte kan visa har laga förfall. En part som riskerar en sådan förlust måste därför kunna undvika den genom rimliga ansträngningar.
- 8.2 Det måste antas att det finns en risk när en part åberopar ett vittne som exempelvis är lojalt med motparten, för att vittnet tar emot kallelsen och meddelar att denne kommer att inställa sig men sedan inte gör det. Enligt den föreslagna ändringen i 43 kap. 2 § rättegångsbalken ska en huvudförhandling i ett dispositivt tvistemål ställas in när en förhörsperson inte inställer sig *endast* om den part som har åberopat förhör med vittnet gör sannolikt att vittnet har laga förfall för sin underlåtenhet. Det lämnas alltså inte utrymme för att huvudförhandlingen ställs in om parten som har åberopat förhöret gör sannolikt att denne gjort vad som skäligen kan krävas för att få förhörspersonen att inställa sig.

- 8.3 Enligt förslaget ska vidare domstolen hjälpa till med kallelse och delgivning av förhörsperson endast i undantagssituationer. Sådana anges vara begränsade till att parten trots reella ansträngningar inte kan få förhörspersoner att inställa sig. En förväntad risk för att förhörspersonen, trots etablerad kontakt, inte inställer sig verkar alltså inte kunna motivera en sådan undantagssituation.
- 8.4 Sammantaget måste situationen att ett illojalt vittne i sista sekunden inte gör sig anträffbar och inte inställer sig beaktas i förslaget för att det ska vara tillräckligt rättssäkert.
- 8.5 En alternativ ordning skulle kunna vara att det under förberedelsen klargörs vilka förhörspersoner som parterna själva kan se till inställer sig vid förhörstillfället. På så sätt kommer domstolens resurser på att kalla förhörspersoner som parterna har en etablerad och välvillig kontakt med kunna minska avsevärt.

Som ovan,

Fredrik Bergman Evans
Chef för Centrum för rättvisa

Föredraget av juristen Elsa Haggård